

Türkiye’de Yabancı Dil Öğretim Yöntemlerinin Tarihî Gelişimi (1891-1928)

Mehmet Demiryürek ¹

Öz

Bu çalışma 1891-1928 yılları arasında Türkiye’de çeşitli dergilerde yayımlanan makalelere dayanarak yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntemleri incelemektedir. Çalışma, incelenen dönemde Türkiye’de kullanılan yabancı dil öğretim yöntemlerini araştırmakta ve böylece yabancı dil öğretimi tarihine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. XIX. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu’nda yabancı dil bilenler genellikle gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarıydı. Ancak özellikle Tanzimat’tan sonra Batılı tarzda modern okulların açılması ve bu okullarda yabancı dil öğretimine yer verilmesi yabancı dil bilen Türklerin sayısını arttırdı. Bu dönemde yabancı dil ifadesi genel olarak Fransızca anlamına gelmekteydi. Yabancı dil öğretiminin yaygınlaşmasıyla birlikte yabancı dil öğretim yöntemleri üzerine yazılar kaleme alınmış ve bu mesele XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında Türkiye’de tartışılan önemli eğitim meselelerinden birisi olmuştur. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda konu ele alınıp değerlendirilmemiştir.

Anahtar Kelimeler

Öğretim yöntemleri
Yabancı dil öğretimi
Osmanlı Eğitim Sistemi
Eğitim

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 08.05.2012
Kabul Tarihi: 01.10.2014
Elektronik Yayın Tarihi: 10.11.2014

DOI: 10.15390/EB.2014.2081

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu’nda yabancı dil öğrenmek ve öğretmek meselesi XIX. yüzyılda önem kazandı. Yunan İsyanı, 1821’de Tercüme Odası’nın kurulmasına (Balcı, 2006) ve Avrupa’ya öğrenci gönderilmesine neden oldu. Tanzimat’ın (1839) ilanından sonra modern tarzda açılan birçok okulun müfredat programına yabancı dil dersi, özellikle Fransızca dersi, konuldu. Hatta 1864’te doğrudan doğruya yabancı dil eğitimi veren Lisan Mektebi (Balcı, 2008) ve 1868’de eğitim öğretim faaliyetlerini Fransızca olarak yürüten *Mekteb-i Sultani* (Galatasaray Lisesi) açıldı. 1869 yılında uygulamaya konulan *Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi* ile Osmanlı eğitim sistemi yeni bir düzenlemeye tabi tutuldu. Yabancı dil dersi olarak “Arapça”, “Farsça” ve “Fransızca”nın devlet okullarında öğretilmesi kararlaştırıldı. Nizamnameye göre sıbyan okullarının (ilkokul) müfredatında yabancı dil dersi yoktu. Erkek Rüştîye (ortaokul) okullarında “Arapça ve Farsça” dersleri vardı. Bir de “*mevki-i ticaret olan memleketlerde*” zeki öğrencilerden istekli olanlara dördüncü sınıfta “Fransızca” dersi verilecekti. İdadî (lise) okullarında ise yabancı dil olarak sadece “Fransızca” vardı. Sultanî okullarının edebiyat şubelerinde “Arapça”, “Farsça” ve “Fransızca” dersleri olacak, fen şubelerinde yabancı dil dersi olmayacaktı. Yüksekokullar arasında bulunan *Darülmualimîn* (erkek öğretmen) okulunun rüştîye öğretmenliği bölümünde yabancı dil olarak sadece “Arapça” ve “Farsça”, idadî öğretmenliği bölümünde “Arapça”, “Farsça” ve “Fransızca”, sultanî öğretmenliği bölümünde ise “*Mükemmel Arabî ve Farsî*” ile “*Türkçe’den Fransızca’ya, Fransızca’dan Türkçe’ye Tercüme*” dersleri verilecekti. *Darülmualimât*’ın (Kız Öğretmen Okulu) İlkokul Öğretmenliği Bölümü’nde yabancı dil dersi olmayacaktı ama aynı okulun Rüştîye

¹ Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, mehmetdmryrk@gmail.com

Öğretmenliği Bölümü'nde yabancı dil olarak "Arapça ve Farsça" öğretilmekte. *Darülfünûn*'un (Üniversite) sadece Edebiyat ve Felsefe Bölümü'nde de "Mükemmel Arabî ve Farisî, Fransız, Latin ve Yunan" dilleri yabancı dil olarak öğretilmekte. (Takvim-i Vekayi, 6-8 Cemaziyevvel 1286 (1869)). Sonuç olarak denilebilir ki, bu nizamname ile en yaygın Batı dili olarak "Fransızca" Osmanlı genel eğitim sistemi içine girmiştir. 1869-1922 yılları arasında gerek idadilerde gerekse rüştiyelerin ders programında yer alan yegâne Avrupa kaynaklı yabancı dil Fransızca idi (Salman, 2005; Tenger, 2005). Bununla birlikte, XIX. Yüzyıl sonlarıyla XX. Yüzyıl başlarında, Fransızca kadar yaygın olmasa da, Almanca ve Rusça'nın da, özellikle askerî okullarda, öğretilmeye başlandığı görülmektedir (Demiryürek, 2013).

Fransızca'nın Türkiye'deki resmî devlet okullarında yabancı dil olarak öğretilmeye başlanması kısa süre içinde Fransızca öğretimindeki başarısızlıkların nedenleri, derslerde kullanılan öğretim yöntemleri, ders kitapları, sözlük yazımı ve yabancı dil öğretiminin amaçları gibi konuları da gündeme getirmiş ve çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Tartışmalarda, Fransızca'nın yaygınlığı nedeniyle, "yabancı dil ifadesi Fransızca ile eşanlamlı" olarak kullanılmıştır. Millî Kütüphane'nin internet sitesinde bulunan Türkiye Makaleler Bibliyografyası ile Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası ve YÖK internet sitesinde bulunan Tez Kataloğu tarandığı zaman Türkiye'de yabancı dil öğretimi veya yabancı dille öğretim konularında çok sayıda çalışmanın yapılmış olduğu görülmektedir. Konuyla doğrudan ilgilerinin olması açısından Kayıran (1987), Olut (1993), Gökalp (1998), Demirel (1988), Hatipoğlu (1999), Özşarı (2000), Çolak (2002) ve Ertural (2008) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezleri ile Balcı (2008) ve Özkan (2010) tarafından yazılan makaleler Türkiye'de yabancı dil öğretiminin tarihi hakkında önemli bilgiler vermelerine rağmen, söz konusu tartışmalara değinmezler. Bunlar dışında bir de 1983 yılında Türk Dili dergisinde Ömer Demircan imzasıyla yayımlanan "Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi Üzerine Bir Kaynakça Denemesi" adlı çalışma bulunmaktadır. Ancak bu bibliyografya çalışmasında da XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında yaşanan yabancı dil (=Fransızca) öğretimi tartışmalarından ve yayımlanan makalelerden hiç bahsedilmemektedir. Bu durum ele alınan dönemin incelenmediğini ve yapılan tartışmaların bilinmediğini göstermektedir. Demiryürek'in (2013) araştırması da incelenen dönemde üzerinde tartışılan yabancı dil öğretim yöntemlerine ayrıntılı olarak değinmez. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı 1891-1928 yılları arasında Türkiye'de yabancı dil öğretiminde kullanılan metotları tespit etmek, yabancı dil öğretim yöntemleriyle ilgili tartışmaları ortaya çıkarmak ve yabancı dil öğretimi tarihine katkıda bulunmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma bir dönem ve durum değerlendirmesi olarak tasarlanmıştır. Ele alınan dönem bir imparatorluğun yıkıldığı ve onun yerine yeni bir devletin kurulduğu tarihsel bir süreçtir. Gerek yıkılan imparatorlukta gerekse yeni kurulan devlette öğretilmeye çalışılan Avrupa kaynaklı temel yabancı dil Fransızca'dır. Bu ortaklık nedeniyle ele alınan 37 yıllık dönemde konuyla ilgili olarak yayımlanan makaleler "yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntemler" açısından değerlendirilmiştir. Konunun ve dönemin genişliği göz önüne alınarak ele alınan dönemde yazılan ve yayımlanan sözlükler ile ders kitapları üzerinde durulmamış, söz konusu konuların başka çalışmalarda ele alınması kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada sadece ele alınan dönemde yayımlanan konuyla ilgili makaleler incelenmiştir.

Bulgular

Önce Kelimeler Sonra Kurallar Yöntemi

1869 yılından itibaren Fransızca Osmanlı resmî eğitim kurumlarında öğretilmeye başlanmış ise de 1890'lı yıllara gelindiği zaman Fransızca öğretiminde birçok zorlukların varlığı ortaya çıkmış, istenilen hedeflere ulaşılamamış olması tartışmalara neden olmuştur. Dil Öğretmeni Mehmet Halid Bey, 1891 yılında yayın hayatına başlayan *Mekteb* dergisinin Fransızca bölümünden sorumluydu. Derginin ilk sayılarından birinde Fransızca öğrenmenin gerekliliğinden bahsettikten sonra sözü Fransızca öğretimine getirmektedir. Ona göre, Fransızcanın gramer ve sentaks yönünden, özellikle de “usul-i tahrir ve ifadece (konuşma ve yazma yöntemi)” bakımından bazı zorluklar içerdiği ve dolayısıyla bu dili öğrenmek isteyenlerin umutsuzluğa kapıldığı iddia edilmiştir. Halbuki söz konusu zorluklar ve eksiklikler diğer diller için de geçerlidir. Bu bir mazaret olamaz. Zaten bahsedilen zorlukların üstesinden gelebilmek için “usul-i tahsil ve tedris (eğitim ve öğretim yöntemi)” her ülkede “bir suret-i mükemmele ve haseneye ifrağ edilmiş (mükemmel ve güzel bir duruma getirilmiş) olduğundan Fransızca öğrenmek kolaylaşmıştır (Mehmet Halid, 1891). Mehmet Halid Bey, daha sonra derginin her sayısında Fransızca öğretmeye yönelik bir yazı yayımlamış, çeşitli kelime ve terkipler üzerinde durmuş, çeviri örnekleri vermiştir. Söz konusu yazı dizisi 36 makale olarak yaklaşık bir yıl devam etmiştir. O kendi yöntemini derginin ikinci sayısında şöyle özetlemiştir: “Bir lisanın kavaid-i sarfiyye (gramer kuralları, dilbilgisi) ve nahviyyesinden (cümle bilgisi, sentakstan) evvel kelimâtının (kelimelerinin) doğru ve güzel telaffuz edilebilmesini bilmek”tir. Ama bu konuya o zamana kadar önem verilmemiştir (Mehmet Halid, 1891). Yani bir dilin önce kelimeleri ve bu kelimelerin doğru telaffuzu öğrenilmeli, dilbilgisi ile cümle bilgisi konuları ondan sonra gelmelidir. Bundan sonra da “tercüme” yer verilmelidir. Mehmet Halid bahsedilen yazı dizisinde bu yöntemi uygulamıştır. Bu yöntem 1903 yılında M. Fuad tarafından da savunulmuştur. M. Fuad’a göre “usul-i tedris-i lisanda (dil öğretim yönteminde) takip edilecek tarik-i ahsen (en iyi yol) evvelce o lisanın lügat ve tabirâtını tedris (kelime ve terkiplerini öğrenmek), sonra onların istilzam ettiği kavaidi talimdir (gerektirdiği kuralları öğretmektir)”. O bu yöntemi “tedris-i amelî usulü” (uygulanmalı öğretim yöntemi) olarak adlandırmıştır (M. Fuad, 1903).

“Tedris-i amelî usulü”ne (uygulanmalı öğretim yöntemine) benzer bir yöntemi savunan bir başka yazı 1901 yılında *Malumat* gazetesinde yayımlanmıştır. Bu yazıya göre, yabancı dil öğretiminde görülen başarısızlığın temel nedenleri “bu vadide (alandan) maksad-ı tedris (öğretimin amacının) ve usul-i talim (öğretim yönteminin) iyiden iyiye” belirlenmemiş olmasıdır. Başarısızlığın bir başka sebebi ise öğretimde teorik bir yöntemin takip edilerek “hiç cihet-i ameliyyeye atf-ı nazar-ı ehemmiyet” olunmamasıdır (uygulamaya hiç önem verilmemesidir). Gazeteye göre “lisan mukaddem, kaide talidir (dil önce, kurallar sonra gelir). Bir başka deyişle gazete kuraldan önce dili öğretmek gerektiğini savunmaktadır. Öğretmen “çocuklara nazarîden ziyade amelî ders vermekle yani mümkün mertebeye konuşturmak, bir şeyi şerh ettirmek, pek çok vazifeler yaptırmak, yazdırmak ile işe başlamalı, öyle devam etmelidir.” Gazeteye göre “bu meselenin esası muallimlerin muktedir ve okuttukları lisana vâkıf olmaları ile bir tedris-i amelî tatbik eylemelerinden ibaret”tir (Malumat, 1901).

“Tahlil-i İbare Usulü” (Kelime ve Cümle İncelemesi Yöntemi)

Mehmet Halid Bey’in yazı dizisi tamamlandıktan sonra yine *Mekteb* dergisinde “Fransız Lisanı: Usul-i Tedris” (Fransız Dili: Öğretim Yöntemi) başlıklı başka bir yazı dizisi dikkati çekmektedir. H. Rüşdü imzalı bu yazı dizisinin ilk yazısına göre, Fransızca öğretiminde *Analyse Grammaticale* ve *Analyse Logique* adlı iki yöntem vardır. Buna genel olarak “Tahlil-i ibare usulü” denilmektedir. H. Rüşdü Bey’e göre, “Fransızca’yı yeni tahsile başlayan” kimseler için güzel sonuçlara ulaşmalarını temin edecek araçların “başlıcası ‘tahlil-i ibare’ usulüdür”. On sayı devam eden bu yazı dizisinde yazar yukarıdaki şekilde özetlediği yöntemle sadık kalarak kelimeler, artikullar, sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar ve Fransızca ibareler üzerinde durmuştur (Mehmet Rüşdü, 1891).

Tercüme Usulü (Çeviri Yöntemi)

Mehmet Halid Bey ayrıntıya girmeden “tercüme usulü”nden de bahsetmekte, bu yöntemi “kelime ve ibare öğretiminden sonra” ele almakta ve örneklerini de o sıraya göre vermektedir (Mehmet Halid, 1891). 1892 yılında yine *Mekteb* mecmuasında imzasız bir yazı dizisi yayımlanmıştır. “Fransız Lisanı” başlıklı bu yazı dizisinin ilk bölümünde yazar savunduğu yöntemi açıklamakta ve şöyle demektedir: “En lâzım gördüğüm şey gramerden ve sentakstan ziyade tercümedir. Binaenaleyh

oradan başlayacağım. Yani çocuklara usul-i tercüme (tercüme yöntemini) öğretmeğe çalışacağım. Pek mühim kavaid-i sarfiyye (dilbilgisi kuralları) ve nahviyye (cümle bilgisi) ile tabirât-ı mahsusa (özel ifadeler) ve elfâz-ı müteradife ve mütecanise (yazılışı aynı, anlamı farklı ve eşanlamli kelimeler) ve saire gibi şeyleri de ayrıca izah edeceğim. Maksadım mini mini evlatlarımıza hizmet etmektir" (Mekteb, 1892). Tercüme yöntemi 1898 yılında *Marifet* dergisinde de savunulmuştur. Derginin "İhtar-ı Mahsus (Özel Uyarı)" başlıklı yazısında "memleketimizde Fransızca tahsiline çalışanların bu lisanda rüsûh peyda etmelerine hadim olan (beceri kazanmalarına hizmet eden) şeylerden ve usul-i tercüme (çeviri yöntemini) öğrenmek isteyenlerin muhtaç oldukları mevaddan (konulardan) biri dahi erbâb-ı kalem (kalem sahipleri/aydınlar) tarafından mütercim asârın (çevrilmiş eserlerin) asıllarıyla tatbiki olduğu malumdur. Biz bu ciheti bilhassa nazar-ı dikkate aldığımızdan (bu noktaya özellikle dikkat ettiğimizden) her nüshamızda Fransızca ve Türkçesiyle beraber tercüme derc edeceğiz (yayınlayacağız)" denilmekte ve tercüme yöntemi üzerinde durulmaktadır. Dergi ayrıca ilerleyen sayılarında hediye yarışmaları da düzenlemiş, Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye çeviri soruları sormuş, kazananlara ödülleri vermiştir (Marifet, 1898).

1899 yılında yayın hayatına başlayan *Mecmua-i Lisan* dergisi de Fransızca öğretmeye yönelik yayınlarda bulunmuştur. Derginin ilk sayısındaki "Fransızca Usul ve İnşa Kitabı" başlıklı yazıda Fransızca'nın yazı yöntemi üzerinde durulmuş ve derginin bu yöndeki yayınlarının nedeni açıklanmıştır. Dergiye göre, Fransızcalarını geliştirmek isteyenler sadece Fransızcadan Türkçeye tercümeyle yetinmemeli, Türkçeden Fransızcaya da tercüme yapmalıdır. Ayrıca Fransızca "ufak ibareler ve küçük mektuplar kaleme alarak bu suretle" Fransızcanın yazı yönteminde ilerleme sağlamalıdır. Dergi bu yazısında Fransızcadan Türkçeye, Türkçeden Fransızcaya tercüme yarışmaları yapacaklarını da açıklamaktadır. Dergi, yine birinci sayısında "Cümel-i Hikemiyye (Bilgece Sözcükler), "Tercüme Numunesi: Ağustos Böceği ile Karınca" ve "Telaffuzları Tarz-ı Tahrirlerine, Kıraatine Muhalif Bazı Kelimât-ı Franseviyye" (Telaffuzları, yazılış ve okunuş şekillerine aykırı bazı Fransızca kelimeler) başlıkları altında, temeli "tercüme usulü" olan yöntemle Türkçe ve Fransızcasıyla birlikte kelime ve metinler yayınlamış (Mecmua-i Lisan, 1899), bu yayınlarına ileriki sayılarında da devam etmiş, tercüme yarışmaları açmış, kazananlara ödülleri vermiştir.

Bir Yöntem Tartışması: "Önce Kelimeler ve Sonra Kuralları Yöntemi" mi, Yoksa "Doğrudan Tercüme Yöntemi" mi Daha İyi Bir Yöntemdir?

XX. yüzyıl başlarında yabancı dil öğretimi konusunda uygulanan yöntemlere değinen yazarlardan birisi M. Fuad'dır. Onun savunduğu yöntem "tedris-i amelî usulü"dür (uygulamalı öğretim yöntemidir). M. Fuad'a göre, dil öğretiminde izlenecek en iyi yöntem ilk önce öğrenilecek dilin kelime ve tabirlerini, daha sonra da bu kelime ve tabirlerin dayandığı kuralları öğrenmektir. Örneğin, oldukça iyi Fransızca konuşan bir kimse gramer kitabını nihayet iki ayda, sentaks kurallarını mükemmelen yirmi günde öğrenebilir. Fakat bunun aksi olursa, yani senelerce gramer ve sentaks öğretimine devam olursa yine de istenilen sonuca ulaşamaz. Esas amaç bir lisanın kurallarını sayıp durmak değil, o dili mümkün olduğu kadar yazıp söylemektir. Bu yöntemi kullananlar istenilen hedefe ulaşırlar. Yazara göre "tedris-i amelî usulü"nü başka bir yararı da öğrenciyi mutlu etmesidir. Çünkü her gün yeni bir kelime öğrenen, konuşmasının günden güne geliştiğini hisseden ve gören öğrenci bu işten zevk alır. "Bir şakirde (öğrenciye) kaide (kural) ezberletmek; o kavaidi (kuralları) bilemediği, anlayamadığı lisan üzerinde tatbik neye yarar? Şu suret-i tedrisin (öğretim yönteminin) netice-i müessifesi (olumsuz sonuçları) cihet-i tahrirde daha ziyade nümâyân oluyor (yazmada daha çok ortaya çıkıyor). Kavaid-i nahviye ve sarfiyyeyi (gramer ve sentaks kurallarını) güzelce ezberlemiş ve fakat o kavaidin (kuralların) lisanını öğrenememiş bir şakird (öğrenci) tanıdığı kelimât ve tabirâtı (kelimeleri ve tabirleri) doğruca tahrir eder (yazar) fakat meçhulü olanları elbette yanlış yazacaktır ve bu hatasında mazurdur. Çünkü suret-i elfaz kendisince meçhuldür (kelimeyi bilmemektedir)" (M. Fuad: 1903).

Aynı dönemde düşüncelerini yayınlayan Aziz Hüdayı (1903) adlı bir başka yazar ise "Fransızca'yı öğrenmek için ne yapayım?" diye sorulara şu cevabı vermektedir: "İbare okuyunuz ve tercüme ediniz!" "Lügat ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) ezberlemek tekellüme (konuşmaya) alışmak için en evvel hatıra gelen ve faidesi (faydası) tecarüble (tecrübelerle) sabit olan bir vasıta. Lakin bu muallimin değil, şakirdin ittihaz edeceği usuldür (öğrencinin izleyeceği yöntemdir). Hoca bu maksat için fiilleri ezberletecek ve ufak kaidelerle öğretecektir ki zaten mekteplerimizde de böyle yapılıyor"

diyerek M. Fuad'ın "konuşmak için önce kelime ezberlemek gerekir, kurallar daha sonra öğretilmelidir" görüşünü eleştiren yazar, yabancı dil öğretiminde "tercüme usulünün" önemini vurgulayarak tarihçi ve dilci Necip Asım Bey'den dinlediği bir olayı nakletmektedir: "Sırf kendi isteğimle mektebe dahil oldum. Burada okuduğumuz dersler arasında en ziyade çalıştığım Fransızca idi. Fakat diğer derslerde de arkadaşlarımdan geri kalmazdım. İttihaz ettiğim usul, tercümeden ibarettir. Evvela kolay yazılmış kitaplardan başladım. Bugün bir sahife tercüme eder, yarın o tercümeyle tekrar Fransızcaya tahvil eylerdim. Sonra aslı ile karşılaştırır, yanlışlarımı tashih ederdim. Bazen Fransızca yazılmış bir hikâyeyi başka ifadelerle yazarak hocamıza tashih ettirdiğim de olurdu. İşte böylelikle yavaş yavaş Fransızca'yı öğrenmiş oldum." Fransızca öğretiminde "tercüme" usulünü savunan yazara göre Harp Okulu'nun ünlü Fransızca öğretmeni Mösyö Löpo "Size tekellümden evvel tercüme lazımdır. Fransızca konuşmak mecburiyeti pek az zamanlarda ve pek nadir ihtimalâta münhasırdır. Lakin tercümeyle daima muhtaçsınız" demiştir.

M. Fuad (1903) Aziz Hüdayi'nin eleştirisine karşı çıkmıştır. Hatta "demek şakirde (öğrenciye) evvelce lügat ve tabirât (kelime ve tabirler) öğretilmiş ki onların temin-i hıfzı (akılda tutulması) için derece-i saniyede (ikinci olarak) olarak kavaid ve usule (kurallar ve yöntem) muallim ihtiyaç görüyor" diyerek Aziz Hüdayi'nin kendisince ileri sürülen fikri doğru bulunduğunu iddia etmektedir. Necip Asım Bey ile Mösyö Löpo'nun tercüme hakkındaki fikirlerine katıldığını belirten M. Fuad "Zaten tedrici tercüme yapılarak lisan öğrenmek lügat ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) belleyerek ve binaenaleyh tabiata imtisal ederek o lisanı elde etmek değil midir? Bu iki muhterem-i fazılın (önemli kişinin) mütalaaları da tedris-i amelî usulünün (uygulamalı öğretim yönteminin) fevaid-i la-tahassüsusını (hissedilmeyen faydalarını) göstermiyor mu?" diye sormaktadır. M. Fuad makalesinin sonlarında "kavaide şitabdan (kurallara başvurmadan) evvel elfaz ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) öğrenelim, derece-i saniyede (ikinci derecede) olarak onları kavaidle (kurallarla) takviye edelim" diyerek önceki fikrinde ısrar etmektedir. Aziz Hüdayi (1903) de tıpkı M. Fuad gibi önceki görüşlerinde ısrar etmiş ve yeni bir yazı yayınlamıştır. "Tedris-i lisanda (dil öğretiminde) evvelâ lügat ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) öğrenmek, sonra onları kaide (kural) altına almak" düşüncesinin uygulanmasının mümkün olmadığını iddia eden Aziz Hüdayi şöyle devam etmektedir: "Bir kere düşününüz, siz muallim olsanız her derste talebenize nasıl lügat ve tabir öğretebilirsiniz? Bir kere de talebe olduğunuzu farz ediniz; bugün öğrendiğiniz bir lügat veya tabiri istimal etmez (kullanmaz), daima tekrarına da vakit bulamazsanız nasıl zihninizde saklayabilirsiniz? Bundan başka muallim lügat ve tabirâtın (kelime ve tabirlerin) artık bitmiş olduğunu ve artık kaideye (kurala) başlamak sırası geldiğini nereden anlayacak?" Düşüncelerini, "lügat ve tabirât kavaiden tefrik edilmeyerek (kelime ve tabirler kurallardan ayrılmayarak) bir anda talim edilmeli ve bir anda öğretilmelidir" şeklinde özetleyen Aziz Hüdayi'ye göre, dil öğrenmekte en kısa yol addedilen "pratik" her zaman yapılamadığından "hiç olmazsa nispeten makul bir çare demek olan tercümeyle müracaat etmek lazımdır; tercüme işte lügat ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) öğrenmek, tekellüme (konuşmaya) alışmak için en iyi bir vasıta"dır.

Aziz Hüdayi'nin görüşlerini üçüncü bir makale ile eleştiren M. Fuad (1903) düşüncelerinde ısrar etmekte son olarak şunları söylemektedir: "Lisan öğrenmek için kavaiden (kurallardan) evvel lügat ve tabirâtı (kelime ve tabirleri) bellemeli; tabiat-ı lisan (dilin doğası) öyle teessüs etmiş (oluşmuş) ve o suretle öğrenile gelmiştir. Tedrici (zaman zaman) tercüme yapmalı, çünkü bu da tedris-i amelînin (uygulamalı öğretimin) bir şekli-aheridir (başka şeklidir). Şakird (öğrenci) de oldukça iktidar-ı tekellüm hasıl ettikten (konuşmaya iyice alıştıktan) sonra kavaid-i lisanîyeyi (dilin kurallarını) talim etmeli (öğrenmeli). Çünkü onlar lisanın musahhihidirler (düzelticisidirler). İşte usul-i tedris-i lisanda (dil öğretim yönteminde) takibe şâyân (izlenmeye değer) ve fevâid ve muhassenatı (faydaları ve iyilikleri) müstağni-i tafsil ve beyan olan (açıklama gerektirmeyen) tahrik-i ahsen (güzel yol) ancak budur." Bu arada Aziz Hüdayi'nin makalesinde adı geçen Mösyö Löpo (1903) da konuyla ilgili bir makale yayınlamıştır. Ona göre şu veya bu yöntemin en iyi yöntem olduğunu söyleyebilmek için sonuca bakmak gereklidir. Eğer yabancı dil eğitimi gören bir kişi "bir yabancı dilde fikirlerini sözlü olarak ifade edebiliyorsa, yazılı olarak fikir ve düşüncelerini açıklayabiliyorsa ve bir metni layıkıyla okuyup manasını tam olarak anlayabiliyorsa" o yabancı dili öğrenmiş demektir. Bu üç sonuç kesindir ve bu üç sonucun üçünü birden sağlamayan her türlü "usul-i tedris-i lisan" (dil öğretim yöntemi) "mükemmel ve şâyân-ı tatbik" (mükemmel ve uygulamaya değer) addedilemez.

Tercüme Usulüne Yöneltilen Bir Eleştiri

Mekteb dergisinin 26 Teşrin-i evvel 1308 (7 Kasım 1892) tarihli 67. sayısının 208-209. sayfalarında imzasız ve başlıksız bir diyalog yayımlanmıştır. Söz konusu diyalog okunduğu zaman bunun yabancı dil öğretiminde kullanılan “tercüme usulüne” yönelik bir eleştiri olduğu anlaşılmaktadır. Bu eleştirinin iki temel noktası bulunmaktadır. Birinci noktaya göre tercüme metodu yabancı bir dili öğrenmeye yeni başlayanlar için uygun bir yöntem değildir. Çünkü önce kelimeler öğrenilmeli, çeviri ondan sonra gelmelidir. İkinci noktaya göre ise Fransızcadan Türkçeye çeviri yaparak yabancı dil öğrenmek düşüncesi yanlıştır. Fakat Türkçen Fransızcaya veya bir başka yabancı dile çeviri yapmak faydalı bir yöntemdir. Diyaloga göre iki kişi konuşmaktadır. Konuşanlardan biri Fransızca öğrenmek istediği için ikinci kişiye başvurmuş o da Fransızca öğrenmek isteyen kişiye bir Fransız bulmasını veya Türkçe ve Fransızca’yı çok iyi derecede bilen bir kişi bulmasını tavsiye etmiştir. Fransızca öğrenmek isteyen kişi biri Fransız olmayan ama Fransızca bilen bir öğretmen ile devlet dairelerinden birinde tercüman olarak çalışan ve Fransızca bilen iki öğretmen bulmuş ama son kararını vermeden önce bir kez daha konuştuğu kişinin tavsiyesini almak istemiştir. Tavsiyede bulunan kişi Türk tercümanı tavsiye etmiş olsa da bu konuda bir şüphesi bulunduğunu açıklamıştır:

“-Fakat ... Bir şey var ki orası beni biraz düşündürmektedir.

-Neresi efendim?

-Mualliminizin mütercim olması.

-Ne mani var?

-Buna hükmedemem. Çünkü kim olduğunu, tedristeki meslek-i müttehizini (öğretimde seçtiği yöntemi) bilmem, lakin ihtimaldir ki Fransızca’yı “usul-i tercüme” üzere tedris etmek isteyen muallimlerdenidir de sizi de o surette okutmak ister. Halbuki bu usulün talime ne kadar mani olduğunu, hiç olmazsa, sekte-dâr ettiğini (sekte vurduğunu) evvelce de arz etmiştim.

-Tercümenin neden dolayı mani-i tahsil (öğrenime engel) olduğunu anlayamıyorum. Lütfen izah buyurur musunuz?

-Bu sualiniz, benim ne demek istediğimin anlaşılammış olduğuna delalet eder. Bendeniz “tercüme etmeyiniz” demiyorum. Yalnız lisanı layıkıyla tahsil etmedikçe tercümeyle kalkışılmamasını söylüyorum. Çünkü mübtedilik halinde (başlangıç durumunda) tercüme ile uğraşmak tahsil için sarfı lazım olan vakti kısmak demektir. Halbuki ciddî tahsil ile uğraşan bir adam-sair meşagiline mahsus (öteki işlerine ait) olan-evkatının (vaktinin) en çoğunu oraya sarf etmelidir.

- “Tercüme” de “tahsil” demek olmaz mı?

-Matlub olan lisanı (öğrenilmek istenen dili) güzelce öğrenmiş olanlar için öyle demektir. Lakin bahsimiz mübtediler (yeni başlayanlar) hakkındadır. Şurasını da izah edeyim ki bendenizin “tercüme”den maksadım Türkçeye olan tercümedir. Yoksa Türkçeden Fransızcaya yahut –daha umumi olmak üzere diyeyim ki- tahsili matlub olan (öğrenilmesi istenilen) bir lisana tercüme etmek de başkaca terakkiyi mucibdir (ilerlemeler sağlar).”

Yabancı Dil Öğretimi Hakkında İki Değerlendirme

M. Sadık Bey (1893) okullarda okutulan Fransızcadan beklenen verimin alınmama nedenini eğitim ve öğretimde seçilen yöntemin/tedris usulünün uygun olmamasında görmektedir. Bu nedenle İngiltere’de dil öğretiminde uygulanan yeni bir yöntemden bahsetmekte ve bu yöntemin ilgililerce örnek alınma ihtimali olduğu için yeni yöntemi tanıtmaktadır. Ona göre, “Çocuklar bir fiili yahut bir şeyi bu fiile veya şeye delalet eden (gösteren) kelime ile terdif ederler (birleştirirler) ve böylece tekellüm etmeği (konuşmayı) öğrenirler. Ecnebi bir lisanı süratle ve esaslıca talim etmek için çocuklar gibi, -yani lisan-ı maderzadı (anadili) öğrenircesine- hareket etmeli. Kitapları, defterleri, hiç olmazsa başlangıçta bir tarafa bırakmalı, şifahî dersler almalı, meçhulü malumla keşfetmeli. Bir şeyi görmeli, bir şeyi görerek buna dal olan (gösteren) kelimeyi öğrenmeli. Bu suretle bir şakird (öğrenci) öğrendiği ecnebi (yabancı) lisan üzere “tefekür” etmeğe (düşünmeye) alışır ki, bir lisan-ı ecnebinin (yabancı dilin) de o lisan üzere düşünmeğe alışmadıkça cidden ve tammen (doğru olarak) tahsili mümkün

olamaz. Meselâ zihninde Türkçe düşünüp bunu yine zihninde Fransızcaya tercüme ederek böylece Fransızca tekellümüne (konuşmaya) çalışmak cidden Fransızca tahsilini temin edemez (...) Bahsettiğimiz usulde tahsil ile zekâsı vusta (orta) derecede bulunan bir şakird hangi lisanı olursa olsun muamelat-ı beşeriyede (insanî ilişkilerde) lisan-ı maderzadı (anadili) gibi kullanabilecek kadar altı ayda öğrenivermiş." M. Sadık Beye göre "Bir lisan-ı ecnebi tahsilinde (yabancı dil öğretiminde) en evvel kulağı alıştırmak, terbiye etmek, lisanı buradan zihne ithal eylemek en tabii en muvafık-ı akıl ve hikmet (akla en uygun) olan usul olmalı" dir.

Yöntem konusunda fikirlerini açıklayan bir başka yazar Hasan İhsan'dır (1893). Ona göre bu konuda üç yöntem vardır: Birinci yöntem, o dili bilenlerle konuşarak öğrenmektir ki anadilini öğrenmek gibi olduğu için çok kolaydır. Bu da iki şekilde olur. Birinci şekil: Küçüklükten itibaren bir eğitimcinin kontrolü altında bulunulur. İkinci şekil: Yaşı ilerlemiş biri ise sırf o dili konuşan halk arasında veya anadilini de bilen bir dil uzmanının yanında sürekli olarak bulunur. İkinci yöntem, kendi anadilini de bilen bir dil uzmanından ders alarak öğrenmektir. Üçüncü yöntem, öğretmen olmadan o dili öğretmek için hazırlanmış kitapları okuyarak öğrenmektir. Birinci yöntem en iyi yöntem ise de herkes tarafından uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle ikinci ve üçüncü yöntemlere ihtiyaç vardır. Sonuç olarak denilebilir ki, aslında her iki yazar da o dönemde adı henüz konulmamış ama okullarda kullanılmakta olan ve *Méthode Indirecte* (dolaylı yöntem) denilen yönteme karşı çıkıyorlar ve yine o dönemde adı henüz konulmamış olan *Méthode Directe* (doğrudan yöntem) yöntemini savunuyorlardı.

Méthode Indirecte, Méthode Directe ve Méthode Mixte

Türkiye'de yabancı dil öğretimiyle ilgili olarak 1921 yılında *Genç Anadolu* isimli dergide imzasız olarak yayımlanan bir makale son derece ilginçtir. Bu yazıda Türkiye'de yabancı dil öğretiminde o güne kadar kullanılan metotlar "Bil-vasıta Usulü (Dolaylı Yöntem)" *Méthode Indirecte* ve Bilâ-vasıta Usulü (Doğrudan Yöntem) *Méthode Dirécte* olarak ikiye ayrılmıştır. Yazıya göre, *Méthode Indirecte* yöntemi Osmanlı medreselerinde Arapça öğretiminde kullanılan bir metottur ve yabancı dil (Fransızca) öğretiminde de kullanılmıştır. *Méthode Dirécte* ise 1908-1909 öğretim yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. *Méthode Indirecte*, "sırf tercüme ve kavaide, lisan-ı maderzâd ve muhakemeye istinad eden (sadece çeviri, gramer, anadili ve düşünmeye dayanan)" bir yöntemdir ve bu yöntemin uygulanması sonucunda, beş on senede, öğrenci "birkaç kelimeyi bir araya getirmekten ve anlamaktan aciz" duruma gelmiştir. Öğrencilerin "lisan-ı ecnebi (yabancı dil) namına" öğrendikleri şeyler, "biraz kıraat, bir miktar kelime ile birkaç lüzumsuz kaideden ibaret"tir. *Méthode Dirécte* hakkında ayrıntılı bilginin verilmediği yazıda, bu yöntemle de istenilen başarının elde edilemediği ifade edilmektedir (Genç Anadolu, 1921). 1925 yılında yayımlanan bir başka makale de aynı meseleye değinmekte ve dil öğretimi konusunda kullanılan metotlardan bahsetmektedir. İbrahim Memduh imzalı bu yazıda dil öğretiminde kullanılan metotlar üçe ayrılmıştır: 1. *Méthode Directe: Bilâ-vasıta metod*; 3. *Méthode Indirecte: Yani doğrudan doğruya olmayan metod*; 3. *Méthode Mixte: Muhtelit metod*.

Méthode Directe: Bilâ-vasıta metod

İbrahim Memduh'a göre, *Méthode Directe* taraftarları kendi yöntemlerinin "maderî materuelle ve tabii naturelle" (anadilsel ve doğal) olduğuna inanmakta ve fikirlerini şöyle savunmaktadırlar: "Çocuk lisanı validesinden nasıl öğreniyor? Valide esasen hiçbir usul takip etmez. Emekleyen, sonra yürüyen çocuk etrafındaki eşyaya isimler, vasıflar verildiğini ve bazı hareketlerin, fiillerin tesmiye olduğunu işitir. Tekrar oluna oluna hafızasına yerleşen bu kelimeleri yavaş yavaş istimale (kullanmaya) başlar. Tedricen (yavaş yavaş) çocuğun lisanî şahsiyeti *Personnalité de language* teşekkül eder (oluşur)." Bu yöntemde gramer kurallarına gerek yoktur. Klasik "gramer" ve "tercüme" yöntemlerinin faydasız olduğu iddia edilir. Gramere, sadece uygulamaya yönelik (*amelî*) olması şartıyla sınırlı olarak yer veren bu yöntem, öğretimde "Sokrat usulünü, yani sual tarzını tercih eder. Sualsiz tedarisatın talebeyi uyuttuğuna, ders ile alakalarını kestiğine kanidir. Münferiden (tek başına) lügatlerin (kelimelerin) talebenin zihninde kalmayacağını düşündüğü için cümledeki mevkiine göre istimalini (kullanımını) musîb (yararlı) görür." Yabancı dil öğretilirken sınıfta yerel dilin kullanımını asla yararlı görmeyen ve öğretmen-öğrenci iletişiminin daima yabancı dille yapılmasını savunan bu yöntem, öğrenciyi "daima "faal *actif*" bir vaziyette bulundurduğuna, tecrübedîde, san'atkâr, muktedir" bir öğretmen tarafından uygulandığı zaman en tembel talebeyi bile dikkate, hatta çalışmağa mecbur ettiğine inanır. *Méthode Directe* yöntemi, "daima kıraat (okuma) ve tercüme ile

uğraşan, sarfın (dilbilgisinin) mücerred kaidelerini (soyut kurallarını) bir papağan gibi belletmeden ibaret olan eski ve klasik ‘bil-vasıta *indirecte usulü*, mahzurlu, çok zaman sarf edici, son asrın ruhiyat (psikoloji) ve pedagoji telakkilerine (anlayışlarına) zıd addeder.” Uygulamaya çok önem veren, görme ile işitmeye dayanan bu yöntemin Amerika ve Avrupa’da pek çok taraftar bulduğunu belirten İbrahim Memduh, Fransa ilköğretim müfettişlerinden Mösyö Kare’nin bu yöntemi savunduğunu, bu yöntemi esas alan Perliç okullarının kurulduğunu, ünlü Delmas Muavin tablolarının *Tableaux auxiliaires Delmas* bu yöntemde dayandığını, Klod Öjen’in gramer serilerinde ve Lozan Tüccar Okulu İngilizce ve Almanca öğretmeni Ernest Beryo’nun 1923’te yayınlanan dil öğretim yöntemiyle ilgili eserinde söz konusu yöntemin savunulduğunu yazmaktadır.

Méthode Indirecte: Yani doğrudan doğruya olmayan metod

İbrahim Memduh’a göre, *Méthode Indirecte* eskiden Türkiye’deki liselerde kullanılan “medreseci” öğretim tarzıdır.² Öğretmen sınıfta ana diliyle konuşur ve uygulamasız veya az uygulamalı gramer kurallarını öğrencilere “papağan” gibi ezberletmekle yabancı dil öğrettiğine inanır. Öğretmen sınıfta daima soru sorucu bir durumda değildir, sürekli çeviriler yapılır ve öğrenci konuşmaz, sadece okur. Okuduğu metni de bir ders önce öğretmenin yaptığı çeviriyi taklit ederek çevirir. Gramer konusunda *Méthode Directe*’te uygulamadan kurallara gidilmesine rağmen, bu yöntemde genel kurallardan hareket edilerek uygulamaya gidilir. Konuşmadan ziyade çeviriye ve kelimelerin incelenmesine önem verilir. Bu yöntemde öğrenci aktif değil pasiftir. Sınıfta öğrenci genellikle kitap okuyan öğrenciyi dinler gibi görünür, ama aslında öğrenci kendisinin yapmadığı bir şeye dikkat etmez. Bu durumda ders cezbedici değildir. Sınıfta esas olarak öğretmenin dinlenmesi yaygındır. Öğretmen ise öğrencinin ana dilinde bir takım kurallar anlatır, durur. Öğrencinin kulağının daima yabancı dil ifadeleriyle doldurulması gerektiği halde ders saatlerinin çok önemli bir bölümü dilbilgisine ve ana diline harcanır. *Méthode Indirecte* yöntemiyle öğrencinin doğru dürüst kendini anlatabilmesi, bir şey yazabilmesi için, bu “dolaşık ve çapraşık yolda yürütmesine ve pek fazla zaman” gereksinim vardır. Bu da mümkün değildir. Halbuki bir dili bilmek o dille konuşmak, o dilde yazılmış alelade bir kitabı anlamak, herhangi bir fikri sözlü veya yazılı olarak ifade edebilmektir.

Méthode Mixte: Muhtelit metod

İbrahim Memduh’a göre, *Méthode Mixte* (karma yöntem) *Méthode Directe* ile *Méthode Indirecte*’in eksikliklerini tamamlamak, aşırılıklarını ortadan kaldırmak ve değiştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Birçok eğitimci tarafından tercih edilen bu yöntemde öğrencinin dikkatini çekecek kadar canlılık *vitalité* olduğu için, “mükâlemeye” (konuşmaya) önem verilmiş, dilbilgisi de “*tecrid abstraction*” dan, yani yalnızlıktan kurtulmuş, faydalı bir hale getirilmiştir (İbrahim Memduh, 1925).

Yine 1925 yılında yayımlanan bir başka yazıda ise yabancı dil öğretiminde kullanılan beş yöntemden bahsedilmektedir. Zeki Mesud imzalı bu yazıda üzerinde durulan beş yöntemden üçü yukarıda açıklanan *Méthode Directe*, *Méthode Indirecte* ve *Méthode Mixte*’dir. Diğer iki yöntem ise *Méthode Grammaticle* (Gramer usulü) ile *Méthode Libre* (Serbest usul) yöntemleridir. Zeki Mesud’a göre, *Méthode Grammaticle* “metod endirekt usulüne” dayanmaktadır. Bu yöntemi savunanlara göre, gramer bir dilin temel kurallarının toplamıdır. Dil öğretiminde gramer öğretimin temelini oluşturmalıdır. Çünkü insan zekâsının en önemli özelliklerinden biri eşyada benzerlik ve düzen aramak ve bulmaktır. Bilim ise bu yakınlık ve düzeni anlamak ve kavramak demektir. Bir dilde gramer insanın bu zekâ özelliğine cevap verir. Okullarda, öğrenciye annenin çocuğuna muamelesi şeklinde dil öğretmek mümkün değildir. Çünkü vakit yoktur. *Méthode Grammaticle*’in Almanya ve Fransa’da artık uygulanmadığını belirten Zeki Mesud’a göre, *Méthode Libre*’in esası öğretmeni tamamen serbest bırakmaktır. Bu yöntemin taraftarlarına göre, mademki öğretimden öğretmen sorumludur, öyleyse özgürlüksüz sorumluluk olmaz. Öğretmen, öğrencinin seviyesine ve yeteneğine göre en uygun yöntemi seçebilmelidir. *Méthode Grammaticle* ile *Méthode Libre*’in uygun yöntemler olmadığını savunan Zeki Mesud, İbrahim Memduh gibi en faydalı yöntemin *Méthode Directe* olduğunu belirtmektedir (Zeki Mesud, 1925).

² Aynı yılda yayımlanan Zeki Mesud imzalı yazıda *Méthode Indirecte*’in gelişmiş ülkelerde terk edilmiş olmasına rağmen, Türkiye liselerinde hâlâ uygulandığı belirtilmektedir. Bkz. Zeki Mesud, “Müşahade ve Tetkikler: Almanya ve Fransa’da Lisan-ı Ecnebi Tedrisât”, Maarif Vekâleti Mecmuası, cilt:1, sayı:2, 1 Mayıs 1341, s.69.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın ilk yıllarında Türkiye’de en yaygın yabancı dil öğretim yöntemi *Méthode Indirecte* denilen yöntemdi. Bununla birlikte bu yöntem eleştirilere neden oldu ve 20. yüzyılın başlarından itibaren yavaş yavaş ortadan kaldı. Onun yerini Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılmaya başlanan *Méthode Directe* denilen yöntem aldı. Her iki yöntemin eksikliklerini gidermek için üçüncü bir yöntem olarak *Méthode Mixte* gündeme geldi. Bununla birlikte o günden bugüne Türkiye’de yabancı dil öğretim yöntemleri ile ilgili problemin tam olarak çözülmüş olduğu ve yabancı dil öğretiminde arzulanan düzeye ulaşıldığı iddia edilemez. Çünkü iyi eğitilmiş birçok kişi, hatta akademisyenler, yabancı dil sınavını geçememekte, geçseler bile yabancı dilde bir özet veya makale yazamamakta, düşüncelerini aktaramamaktadırlar. Bu durumun ne kadarının bir yöntem sorunu olduğu incelemeye değer bir konudur. 19. yüzyılın son yılları ile 20. yüzyılın başlarında Türkiye’de yabancı dil öğretiminde yaşanan problemler üzerine odaklanıldığı zaman, görülmektedir ki yabancı dil öğretimi ile ilgili temel meselelerden birisi derslerde kullanılan yöntemlerdir. Bu aynı zamanda Türkiye’deki yabancı dil öğretimindeki başarısızlığın nedenlerinden biriydi ve önemli tartışmaları doğurdu. Günümüzde de Türkler, Avrupa medeniyetinin ürünlerinden yararlanmak ihtiyacında olduklarından, yabancı dil öğrenme ihtiyacı incelenen dönemdekinden daha az değildir. Bu yüzden bu mesele önemini ve güncelliğini hâlâ korumaktadır. Tarih, bazı uygulamaları teste tabi tuttuğundan Türkiye’de kullanılan yabancı dil öğretim yöntemlerinin tarihi yazılmalı ve geçmişteki deneyimlerden mutlaka yararlanılmalıdır. Bu anlayış hem zamandan hem de emekten tasarruf sağlayacak ve geçmişte başarısız olduğu gözlenmiş kimi yöntemlerde bugün ısrarcı olmayı engelleyecektir. Öğretimde kullanılan yöntemler başarı veya başarısızlığı doğrudan etkilediği için bu çalışmada üzerinde durulan “Önce kelimeler sonra kurallar yöntemi”, “Kelime ve cümle incelemesi yöntemi” ve “Çeviri yöntemi” aslında daha sonra *Méthode Indirecte* (Dolaylı Yöntem) olarak adlandırılan yöntemden ibarettir ve her birinin yabancı dil öğretiminde bir dereceye kadar yararlı olduğu açıktır. Dolayısıyla tamamen dışlamak olanaksızdır. *Méthode Directe* (Doğrudan Yöntem) herkes ve her ülke için mümkün değildir, ama yararı gözardı edilemez. Öyle ise her iki yöntemin eksikliklerini giderecek bir yöntemin, yani *Méthode Mixte*’nin (Karşık Yöntem), oluşturulması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bununla birlikte hangi yöntem olursa olsun tek bir yöntem veya uygulamada ısrar etmek, örneğin sadece gramer ve sentaks kurallarına dayanarak öğrenciye yabancı dil öğretilmeye çalışılmasının veya sadece tercüme yapılmasının başarılı bir sonuç verebileceğini düşünmüyorum. Sonuç olarak öncelikle yabancı dil öğretiminin hedef ve amaçları açık olarak belirlenmeli, daha sonra bu hedef ve amaçlara ulaşmak için hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği tespit edilmeli ve uygulamanın bu çerçevede yapılması başarılı bir yabancı dil öğretimi sonucu doğurabilir.

Kaynakça

- Aziz Hüdayi (1318/1893). Muhasebe: Lisan Öğrenmek. *Malumat*, 16 (372), 2343.
- Aziz Hüdayi (1318/1893). Musahabe: Lisan Tedrisi -3-. *Malumat*, 16 (376), 3289-3290.
- Balcı, S. (2008). Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Girişimlerine Bir Örnek: Lisan Mektebi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 27(44), 77-98.
- Balcı, S. (2006). "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bâb-ı Ali Tercüme Odası." Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çolak, S. (2002). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Yabancı Dil Eğitim ve Öğretim Politikalarının Değerlendirilmesi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, Ö. (1998). *Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demiryürek, M.(2013). Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretiminin Tarihî Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme (1891-1928). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (Hacettepe University Journal of Education)*, 28(1), 130-140.
- Ertural, S. (2008). "Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Genç Anadolu, (1921). Mekteplerde Elsin-i Ecnebiye Tedrisatı. *Genç Anadolu*, 1, 7-8.
- Gökalp, M. (1998). "Cumhuriyet Tarihi Boyunca Yabancı Dil Eğitimine Verilen Önemin Dönemlere Göre İncelenmesi". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- H. Rüşdü, (1893). Fransız Lisanı: Usul-i Tahlil. *Mekteb*, 75, 304-306.
- Hasan İhsan, (1893). Lisan-ı Ecnebinin Tahsili. *Servet-i Fünûn*, 4 (103), 398-399.
- Hatipoğlu, S. (1999). "1870-1923 Yılları Arasında Yazılmış Romanlarda Mürebbiyelerle Yabancı Dil Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İbrahim Memduh, (1925). Lise ve Orta Mekteplerde Fransızca Tedrisatı. *Muallimler Mecmuası*, 27-28, 1190-1195.
- Löpo, J. (1893). Makale-i Mahsusa: Elsin-i Ecnebiyye Tahsiline Dair. *Malumat*, 16 (378), 3326.
- Kayıran, V. (1987). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Yabancı Dil Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Malumat, (1901). Mülhaza: Talim ve Terbiye: Elsin Dersleri. *Malumat*, 13 (314),1358-59.
- Marifet, (1314/1898). İhtar-ı Mahsus. *Marifet*, 1, 2.
- Mecmua-i Lisan, (1315/1899). Lisan Bahsi, Fransızca Usul ve İnşa Kitabı, Cümel-i Hikemiyye, Tercüme Numûnesi. *Mecmua-i Lisan* 1, 1-5.
- Mehmet Halid, (1891). Fransız Lisanı ve Derece-i Ehemmiyeti. *Mekteb*, 1, 6-7.
- Mehmet Halid, (1891). Lisan. *Mekteb*, 2, 16-17.
- Mehmet Halid, (1891). Fransız Lisanı. *Mekteb*, 8, 90-92.
- Mehmet Halid, (1891). Lisan. *Mekteb*, 16, 206-207.
- Mekteb, (1892). Fransız Lisanı. *Mekteb*, 57, 67-68.
- Mekteb, (1892). Lisan. *Mekteb*, 67, 208-209.
- M. Fuad, (1318/1893). Makale-i Mahsusa: Lisan Tedrisi. *Malumat*, 16, (371), 3207-3208.
- M. Fuad, (1318/1893). Musahabe: Lisan Tedrisi 2. *Malumat*, 16, (374), 3256-3257.
- M. Fuad, (1319/1893). Musahabe: Lisan Tedrisatı -3-. *Malumat*, 16, (378), 3327.
- M. Sadık, (1893). Bir Lisan-ı Ecnebi Tahsilinde En Muvafık Usul. *Servet-i Fünûn*, 4 (101), 355-357.

- Olut, G. (1993). "Cumhuriyet Döneminde Yabancı Dil Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, S.H. (2010). Osmanlı Devleti'nde Yabancı Dil Eğitimi. *Turkish Studies*, 5(3), 1783-1800.
- Özsarı, N.Ç. (2000). "1773-1923 Yılları Arasında Askerî Okullarda Yabancı Dil Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Salman, H. (2005). "İdadî Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tenger, S. (2005). "Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zeki Mes'ud, "Müşahede ve Tetkikler: Almanya ve Fransa'da Lisan-ı Ecnebî Tedrisâtı", *Maarif Vekâleti Mecmuası*, cilt:1, sayı:2, 1 Mayıs 1341, s.53-71. (1 Mayıs 1925).